

MEJERI MINNEN

*Berättelser och bilder från de
gamla småmejerierna*

Samlade och kommenterade av
BIRGER KARLSSON

FÖRLAG UTSIKTEN • VARBERG

riet till klockan 03.00 på natten och för det skulle vi få en extra fridag. Klockan 07.00 på morgonen kom Bondesson och talade om för oss "att han kommer inte den jädrans luspudeln".

Det kan även nämnas att mejerier som behövde personal ringde till Bondessons och fick betyg och rekommendationer därifrån.

Stattena var ett privat mejeri och ägaren hette Rikard Johansson. Jag trivdes bra med arbetet och var ledig redan vid klockan 12.00–12.30-tiden. Men några fria söndagar hade vi inte. Om man ville ha ledigt fick man fråga om man kunde få fritt och då kärnade ägaren själv smöret.

Vi bodde i väldigt fina rum och maten var mycket bra. Den kom först till personalens bord, innan den kom till chefens. Men han kunde säga ifrån om det var något fel.

Julen 1934 fick jag och jungfrun 200 kronor vardera och varsin linneduk i julklapp. Det var mycket pengar på den tiden. De tre pojkarna som arbetade i mejeriet fick samma summa. De fick även halsdukar och handskar. De pengar vi hade fått skulle vara till hjälp för att köpa kläder, som vi skulle ha på ett kommande 50-årskalas. Då fyllde nämligen Rikard Johansson och hans fru 50 år. Det skulle vara smoking och lång klänning.

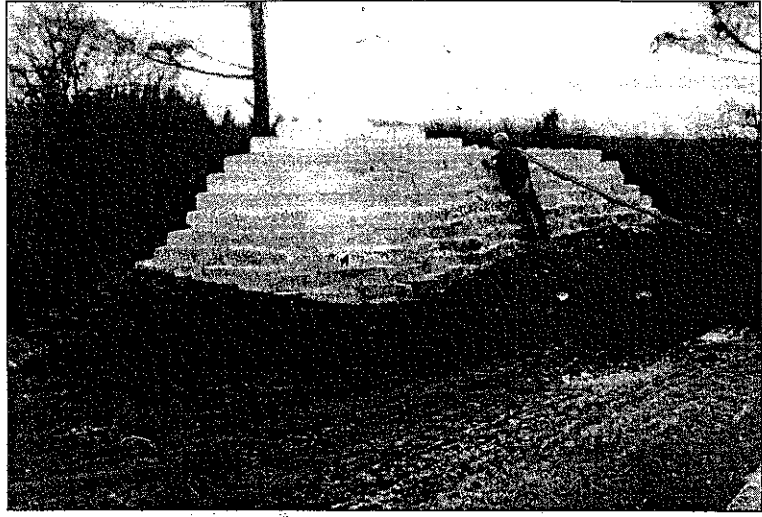
Det blev en plats ledig i *Mjölcentralens affär* i staden, där ägaren till Stattena Mejeri satt i styrelsen. Han ordnade så att jag fick platsen i affären. Jag fick ändå bo kvar i mitt gamla ställe och även äta där i 14 dagar, tills jag hade satt mig in i det nya jobbet. Det bröd och godis vi sålde hade vi själva förtjänsten på. Det blev tillsammans med lönen litet mer än 200 kronor i månaden. Jag var kvar i mjölkaffären i två år. Men 1937 gifte jag mig och flyttade hem till Svalöv. I Svalöv stod jag i mjölkaffär i sju år. Men så kom mjölkflaskorna och snabbköpen. Mjölkaffärernas tid var förbi.

Vatten till invägningskaret

Från Kurt Nilsson, Malmö, född 1914 i Hamburg, Tyskland

Året var 1934, arbetsmöjligheterna kärva och jag beslutade mig för att skaffa praktik inom mejeriyrket för att sedan fortsätta på mejeriskola och bli mejerist. Jag lyckades få anställning som mejerielev på *Herrgårdarnas Mejeri i Ousbyholm*.

Mejeriet var inrymt i en fristående, nyare byggnad. Bostaden för mejerist, elever, maskinist och tjänstepiga var i en U-formad äldre byggnad. Ena flygeln tjänstgjorde som ostlager. Så fanns där även ett större uthus med förrådsutrymme mellan mejeri och boningshus. Min lön det första året bestod av mat, rum och fri tvätt. Rummet som jag anvisades saknade egen utgång. För att komma därifrån fick jag gå genom mejeristens vardagsrum, kök och förstuga. Rummet saknade uppvärmningsmöjligheter. För att tvätta mig var jag hänvisad till en spann i pannrummet ute i mejeriet. "Dasset" var beläget i uthuset och som vanligt på den tiden var det omodernt. På väggen hängde

Islagring vid Herrgårdarnas
Mejeri, Osbyholm, 1934.

den obligatoriska postoderkatalogen med blanka blad. Någon gång bjöds på tidningsblad.

Utom mig fanns det en mejerielev till. Denne och maskinisten bodde i ett rum som delats med en brädvägg och i denna vägg hade sågats ut en öppning där en liten vedkamin placerats. Kaminen stod med spisluckan mot maskinistens rumsdel och rökröret mot elevens. Röret försvann rakt upp genom taket. Eleven var således hänvisad till maskinistens godtycke, men det tycktes fungera någorlunda bra. I elevens rum fanns ett garderobsutrymme inbyggt i en f d ingång till ostlagret. Väggen var inte tät, en del springor gjorde att kläderna i garderoben luktade en aning mögel. För övrigt hade maskinisten och eleven samma bekvämligheter som jag. Enda skillnaden var att maskinisten hade lön, men så var han också med i fackförening. På den tiden sågs inte detta med blida ögon. Denna motvilja mot fackföreningar fanns på de flesta mejerier.

Min främsta uppgift som elev var att skaffa mig så mycket praktik som möjligt för att kunna bli mejerist och då var det helt uteslutet att komma med krav.

Hela förmiddagen kom kunder från samhället för att köpa ost, smör, gräddor och mjölk. Ibland sålde vi också kärnmjölk. Affärsdisken var ett vanligt enkelt bord. Mjölken och grädden stod i kylare på golvet och mättes upp i lös vikt med 1/2 och 1 liters mått med långa handtag. Kassan bestod av en trälåda.

Kvällsmaten äts 17.00–17.30 och var dagens sista måltid. Efter kvällsmaten skulle vi elever vända en del ost. Vi vände varsin vecka och kunde så vara lediga veckan därpå. I stort sett var arbetet lika från den ena dagen till den andra med undantag för helger och söndagar då en del eftermiddagsarbete undveks.

När jag arbetat i sex månader slutade maskinisten. Efter vad han själv sade hade det med hans fackliga anslutning att göra. Någon ny maskinist anställdes aldrig, utan vi två elever fick göra hans arbete också. Då bytte vi arbete

varje vecka. Enda fördelen med att han slutade var att jag fick ett nytt rum som var varmare.

Följande arbeten kunde också förekomma, men vid dessa tillfällen fick en del arbete med osten skjutas fram några dagar. En eftermiddag skulle vi deltaga i mejeriets räkenskaper. Två gånger lånades vi ut till en ensam småbrukare för att hjälpa honom med höskörden och potatisplockningen. För detta blev vi bjudna på kaffe och kvällsmat. Dessa arbeten tog vi som ett angenämt avbrott från mejerilivet.

När ett år gått tyckte jag att praktik på ett annat mejeri med annan utrustning kunde vara intressant. Jag sökte och fick anställning på *Kilhults mejeri*, tre mil därifrån och där började jag arbeta 05.30 dagen efter det jag slutat på Ousbyholm.

Jag måste berätta ett par minnen från tiden på Ousbyholms mejeri. Mjölkkaret under invägningsvågen stod cirka 20 centimeter från väggen och mellan väggen och karet slutade ett överloppsrör strax över karet. Detta rör kom från färskvattentanken på vinden och denna fylldes medelst en pump. När färskvattentanken var full rann vattnet ner genom överloppsröret ut på golvet och ner i en golvbrunn. Det rann så tills pumpen stoppades. Vid några tillfällen blev jag i förväg beordrad av mejeristen att sedan ostkaret fyllts med mjölk hänga en ränna på överloppsröret och låta vatten rinna i invägningskaret och blanda ut mjölken. Det skulle rinna så under kanske en minut. Idén var att skummjölksmängden skulle bli så stor att den räckte till bönderna samtidigt som osttillverkningen ökade. Om någon av leverantörerna fick se vad som pågick skulle jag ruså fram, ta bort rännan och låtsa att det var ett tillfälligt misstag.

Efter att ha praktiserat detta några gånger fick en leverantör syn på vad som föregick och det blev ett herrans liv på bryggan. Mejeristen var tvungen att ge mig en rejäl utskällning i leverantörernas åsyn och sedan var det slut med det experimentet.

Vid ett tillfälle kom det till mejeriet en kontrollant från en myndighet. På något vis lyckades mejeristen med konststycket att hinna före ut i mejeriet. Han kom som en ande in i kylrummet där han med armarna sopade ner de uppbitade 1/2 kilos smörpaketen i isrännan bakom hyllorna. När kontrollanten kom fanns inget paketerat smör för provtagning. Jag fick sedan reda på att min kompis som kärnat smör den veckan fått för hög vattenhalt i smöret. Han hade då med min hjälp fått bita upp smöret med runmärkt smörpapper om. Jag visste inget om den höga vattenhalten. Smöret som hamnade i isrännan fick vi bita om och det såldes sedan som icke runmärkt.

Under det år jag var anställd på Herrgårdarnas Mejeri var jag hemma i mitt föräldrahem i Malmö två gånger. Första gången lånade jag maskinistens motorcykel och gav mig iväg efter kvällsmaten. En tredje gång var på vintern med fem, sex minusgrader, hård blåst men ingen snö. Min klädsel var

Herrgårdarnas Mejeri,
Osbyholm vid Hörby i
Skåne 1934.

så dålig att jag var tvungen att återvända till mejeriet efter knappt en mil. Detta var det enda nöje jag kostade på mig på hela året. Fritiden använde jag annars till att läsa en mejerikurs på Hermods Korrespondensinstitut. I avsaknad av någorlunda hyggliga gåbortskläder och även brist på vänner besökte jag inte någon nöjeställning. Den andre eleven hade sitt hem tio kilometer från mejeriet och kunde därför någon gång cykla hem.

Min praktik fortsatte jag på *mejerierna i Kilhult, Västerstad, Bjuv och Grevlunda* med avsikt att söka in på *Alnarps Mejeriskola*. Vid den här tiden samtalade jag med flera mjölkbedömare. Dessa var skolade mejerister som inte hade lyckats få anställning vid något mejeri. Orsaken var de många sammanslagningarna och nedläggningarna av mejerier. Man avrådde mig på det bestämdaste att gå på Alnarp.

Min mejeritid räckte över fem år. Någon nytta av den praktiken hade jag aldrig när jag sökte annat arbetet. Inga mejerilever kunde vara med i fackförening. Det var en nackdel när man ville söka annat arbete.

KMÄ efter Alnarp

Från Gunnar Eweström, Perstorp, född 1917

Efter realexamen i mitten av 1930-talet genomgick jag handelsgymnasium och fick sedan anställning på Siemens. Men att arbeta på kontor var enformigt och tråkigt. Av en tillfällighet kom jag in på mejeribanan. Rektorn vid lantbruksinstitutet på Alnarp var barndomsvän och avlägsen släkting till min far och sade vid ett tillfälle till honom: "trivs inte pågen med att arbeta på kontor, så låt honom söka in på mejeriskolan."

För att bli antagen som elev på mejeriskolan krävdes fyra års mejeripraktik, ofta mer, för konkurrensen var hård. Min första praktikplats fick jag på ett litet *andelsmejeri i södra Skåne*. Det blev för mig att börja i "smöret". Vi var fyra elever som gjorde allt arbetet i mejerier. Lönen var 50 kronor i